

mai irányú képzésének előmozdítására. Ezek közé tartozott a Goldmark Károly Zeneiskola, az Országos Rabbiképző Intézet és az Országos Izraelita Tanítóképző Intézet.⁹¹

Jóllehet a budapesti zsidókat foglalkoztatta kulturális örökségük megőrzése, gyorsan csökkenő vagyonuk és tulajdonaik megvédése, legfőbb gondjuk az életben maradás volt az állandóan fenyegető veszélyek közepe. Bár Horthynak a deportálások leállítására vonatkozó döntése, ha csak átmenetileg is, de az egész zsidó közösséget megmentette, a zsidók két kategóriájának különleges védelmet is sikerült szereznie, és így mentesülnie a további üldöztetésektől. Ezek a kitért és a mentesített zsidók voltak.

A kitérések és a kitérték. 1867. évi emancipációja után a magyar zsidóság Közép-Európa egyik legasszimiláltabb zsidó népcsoportjává vált. Mégis, noha az első világháborúig terjedő fél évszázadban a magyar zsidók politikai és törvényi jogai rohamléptekkel bővültek, és nagy sikereket értek el az értelmiségi pályákon, az üzleti és ipari életben, nem tudták teljes mértékben lerázni magukról a vallásuk és szokásaik miatt rájuk tapadó szegénybélyeget. Hiába próbáltak integrálódni a nemzet szélesebb közösségébe, a magyar társadalom még nem volt felkészülve arra, hogy változtasson hagyományos előítéletein. A zsidók törvényi és politikai emancipációja tehát nem járt együtt társadalmi emancipációjukkal. A kiegyezés korszakában számos zsidó úgy döntött, hogy az asszimiláció és az akkulturáció folyamatát, amely az elmagyarosodással kezdődött, elviszi annak logikus végpontjáig: a kitérésig. E korszakban a kitérték elsősorban Nyugat-Magyarország, különösen Budapest felső középosztályának asszimilált családjaiból származtak.

A világháború utáni ellenforradalmi korszakban, amikor a liberális elveket fokozatosan protofasiszta és klerikális-antiszemita elvek váltották fel, ha nem is valamennyi, de igen sok kitérés opportunizmusból történt. Sok kiváló író, művész, a gazdasági és politikai élet számos vezető alakja fordított hátat hitének. Jóllehet a kitérések száma jelentősen csökkent a bethleni konszolidáció éveiben (lásd a 2. fejezetet), ismét növekedésnek indult a Gömbös-korszak kezdetétől, és meredeken felszökött az első jelentősebb zsidóellenes törvényjavaslatok 1938. és 1939. évi törvényerőre emelkedésétől. A rabbinátus Wesselényi utcai hivatala előtt sorban álló, kitérésüket bejelenteni kívánó zsidók száma évről évre gyarapodott, annak ellenére, hogy a zsidó közösség vezetői szívós erőfeszítésekkel próbálták lebeszélni a hitüket elhagyni szándékozókat. E korszak egyik tragikusán ironikus vonása volt, hogy bár a zsidóellenes törvények célja az volt, hogy a zsidók befolyását visszaszorítsák és csökkentseék számarányu-